

Magdalena Brzozowska

Uniwersytet Zielonogórski

**Renata Nowakowska-Siuta, *Pedagogika porównawcza. Problemy, stan badań i perspektywy rozwoju*,
Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014, ss. 340**

Zadaniem pedagogiki porównawczej jest gromadzenie i systematyzowanie wiedzy pedagogicznej o systemach oświatowych czerpanej z licznych źródeł, a także analizowanie i porównywanie zjawisk pedagogicznych z perspektywy synchronicznej lub diachronicznej. Wskazując na podobieństwa i różnice pedagogika porównawcza umożliwi lepsze zrozumienie zmian zachodzących w systemach oświatowych oraz znalezienie pewnych uogólnień prowadzących do doskonalenia systemu edukacji. Badań pedagogiki porównawczej nie należy jednak utożsamiać wyłącznie z analizą komparatystyczną ustrojów szkolnych. W jej obszarze badawczym mieszczą się bowiem fakty pedagogiczne, systemy szkolne, treści, metody, organizacja nauczania i wychowania, a także osiągnięte wyniki, teorie pedagogiczne oraz czynniki je warunkujące. Proces badawczy w ramach badań komparatystycznych może być ukierunkowany zarówno na odkrywanie tego, co łączy kraje w celu upowszechniania najlepszych praktyk w zakresie rozwiązań edukacyjnych bądź na poszukiwanie cech charakterystycznych, osobliwych, determinowanych przez kontekst społeczno-kulturowy danego kraju. Prowadzenie badań porównawczych wymaga zatem gromadzenia rzetelnych danych o badanym zjawisku i jego dynamice rozwojowej, wiedzy na temat społeczno-kulturowych tradycji, z których wyrasta oraz umiejętności wykrywania i interpretacji zasad jego funkcjonowania.

Reformy systemów szkolnych przeprowadzone w ostatnich 15 latach w krajach wysoko rozwiniętych, w tym również w Polsce, przyczyniły się do dynamicznego rozwoju badań porównawczych. Tym samym można przypuszczać, że wzrasta również zainteresowanie pedagogiką porównawczą i jej

warsztatem metodologicznym, czego wyrazem jest m.in. znaczenie badań w perspektywie międzynarodowej w zakresie umiejętności uczniów, m.in. PISA, TIMSS i PIRLS. Badania porównawcze, poddając wnikliwej analizie doświadczenia edukacyjne różnych krajów, stanowią ważne narzędzie polityki oświatowej, istotnie przyczyniając się do formułowania pewnych prawidłowości, które mogą być wysoce inspirujące dla państw podejmujących się reformowania systemu edukacji.

Dotychczasowe publikacje komparatystyczne, które ukazały się na polskim rynku wydawniczym, są monografiami pedagogicznymi omawiającymi struktury i funkcjonowanie różnych systemów oświatowych w Europie i na świecie bądź też ukazują współczesne trendy i problemy w ogólnooświatowej debacie nad prowadzeniem badań w perspektywie porównawczej. Odpowiedzią na pilną potrzebę usystematyzowania analiz systemów szkolnych i wiedzy z zakresu badań porównawczych jest podręcznik „Pedagogika porównawcza. Problemy, stan badań i perspektywy rozwoju” autorstwa Renaty Nowakowskiej-Siuty opublikowany nakładem Oficyny Wydawniczej Impuls. Książka bardzo dobrze wpisuje się w dorobek polskiej komparatystyki. Stanowi kompendium wiedzy na temat podstaw teoretycznych i metodologicznych pedagogiki porównawczej, jej miejsca wśród nauk pedagogicznych, a także najważniejszych aspektów teorii i praktyki edukacyjnej w wybranych krajach.

Warto podkreślić, że książka Renaty Nowakowskiej-Siuty ukazała się w ramach serii wydawniczej Oficyny Impuls „Pedagogika nauce i praktyce” powstałej z inicjatywy profesora Bogusława Śliwerskiego. Autorskie podręczniki akademickie są ważnym dopełnieniem polskiej literatury pedagogicznej, w której autorzy „zarówno potwierdzają aktualność przekazywanej nam wiedzy, jak i wychodzą w przyszłość z tym, co warte jest zatrzymania, refleksji czy dalszych badań” (B. Śliwerski). Dotychczasowe opracowania to: Pedagogika ogólna. Podstawowe prawidłowości (B. Śliwerski, 2012), Dydaktyka. Podręcznik akademicki (Cz. Kupisiewicz, 2012), Z dziejów teorii i praktyki wychowania. Podręcznik akademicki (Cz. Kupisiewicz, 2012), Socjologia edukacji. Podręcznik akademicki (J. M. Szymański, 2013), Pedeutologia. Studium teoretyczno – pragmatyczne (J. Szempruch, 2013), Diagnostyka pedagogiczna – nowe obszary i rozwiązania metodologiczne (E. Wysocka, 2013), Pedagogika kognitywistyczna (B. Siemieniecki, 2013), Pedagogika porównawcza (R. Nowakowska-Siuta, 2013), Pedagogika resocjalizacyjna (M. Konopczyński, 2014).

Struktura książki „Pedagogika porównawcza. Problemy, stan badań i perspektywy rozwoju” odpowiada konwencji podręcznika, w którym Autorka w sposób rzeczowy spójnie prezentuje najważniejsze zagadnienia dotyczące teorii i praktyki badań porównawczych. Na imponującą

zawartość merytoryczną prezentowanej pracy zwrócił uwagę w recenzji wydawniczej prof. zw. dr hab. Zbyszko Melosik podkreślając, że „w siedmiu rozdziałach Autorka zdołała zawrzeć wiedzę tak rozległą, że z powodzeniem mogłaby zostać rozpisana na siedem osobnych podręczników”. Tego rodzaju całościowa koncepcja podręcznika nadaje opracowaniu wyjątkowy charakter, gdyż poszczególne ujęcia zagadnień wydają się z jednej strony łączyć w sobie problemowość i zwięzłość, z drugiej zachęcają czytelnika do samodzielnego pogłębiania swojej wiedzy. Każdy z siedmiu rozdziałów opracowano według spójnego schematu. Z dydaktycznego punktu widzenia cenny jest sposób konstruowania tekstu, w którym najważniejsze kwestie zostały wyeksponowane graficznie. Uzupełnieniu prezentowanych treści służą tak zwane bloki rozszerzające i problemy do dyskusji znajdujące się pod każdym z siedmiu rozdziałów.

Rozdział pierwszy pt. „Podstawy teoretyczne i metodologiczne” stanowi swoiste wprowadzenie w problematykę teoretycznych i metodologicznych podstaw pedagogiki porównawczej. Zwięzłe ujęcia dostarczają wiedzy na temat jej genezy, głównych kierunków rozwoju, a także podstawowych pojęć i teorii badań porównawczych oraz instytucji współcześnie zajmujących się komparatystyką pedagogiczną. Ostatni punkt w tej części opracowania poświęcony jest międzynarodowym badaniom porównawczym i standardom edukacyjnym wobec konieczności podniesienia efektywności porównywalności systemów kształcenia.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Wybrane zagadnienia dotyczące paradygmatów edukacyjnych, struktury i funkcjonowania systemów oświatowych” podjęto udaną próbę ukazania wieloaspektowości zmian paradygmatu edukacyjnego oraz jego wpływu na rozwiązania systemowe w dziedzinie edukacji krajów europejskich. Następnie omówionych zostaje i poddanych eksploracji komparatystycznej kilka najważniejszych obszarów współczesnej edukacji, które stanowią zarazem priorytety polityki oświatowej państw Unii Europejskiej. W dalszej części rozdziału Renata Nowakowska-Siuta prezentuje wybrane systemy szkolne: Niemiec, Holandii, Anglii i Walii, Finlandii, Szwecji, Francji, Stanów Zjednoczonych oraz Polski. Treści poruszane w tym rozdziale pozwalają czytelnikowi dostrzec różnorodność i podobieństwa rozwiązań edukacyjnych analizowanych systemów oświatowych oraz zrozumieć znaczenie i wpływ uwarunkowań społeczno-kulturowych na kształtowanie obrazu oświaty.

Kontynuacją rozważań nad efektywnym funkcjonowaniem systemów oświatowych jest rozdział trzeci pt. „Wybrane problemy edukacyjne”. Szczególną uwagę zwrócono na wczesną edukację dzieci jako obszar stanowiący kluczowe miejsce w polityce oświatowej państw wysoko rozwiniętych. Warto

w tym miejscu wyeksponować treści dotyczące organizacji wczesnej edukacji, jej roli w wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci defaworyzowanych oraz przykładów konkretnych rozwiązań systemowych.

Rozdział czwarty poświęcony jest „Aspektom organizacji pracy instytucji oświatowych”. Autorka poddaje refleksji celowość procedur oceniania w Polsce i w wybranych państwach europejskich. Treści zawarte w tej części książki traktują m.in. o kompetencjach kluczowych. Okazuje się, iż w oparciu o najnowsze dane Eurydice – sieci informacji o edukacji w Europie – większość państw poczyniło wyraźne postępy we wprowadzaniu koncepcji kluczowych umiejętności do krajowych programów nauczania i innych dokumentów strategicznych. Innym ważnym aspektem poruszonym w niniejszym rozdziale jest analiza potrzeb ucznia, metod i form pracy z dzieckiem zdolnym oraz zwrócenie uwagi przez Autorkę na koncepcję edukacji włączającej, ściśle związanej z szeroko rozumianym procesem integracji społecznej, która w kontekście prawa i potrzeby uczenia się nabiera szczególnego znaczenia. Rozdział ten kończą rozważania na temat konieczności rozwijania przez szkoły strategii zakładającej trójstronność działań – uczniów, rodziców i nauczycieli, przykładów rozwiązań programowych efektywnej współpracy oraz edukacji domowej jako alternatywy dla zinstytucjonalizowanych form kształcenia.

Rozdział piąty opisuje „Szkolnictwo wyższe i edukację dorosłych” analizowanych w perspektywie porównawczej. Renata Nowakowska-Siuta szczegółowo omawia kwestię międzynarodowego kontekstu debaty nad standardami edukacyjnymi, przybliża aktualną sytuację uniwersytetów w Europie i opisuje procedury wdrożenia narodowych standardów kształcenia. Przegląd kluczowych aspektów funkcjonowania uczelni wyższych w Europie i Stanach Zjednoczonych, obejmujący m.in. dostęp do szkolnictwa wyższego, porównywalność treści kształcenia, procedury uzyskiwania tytułów i stopni akademickich, opłaty za studia, pozwala zobrazować wyłaniający się model funkcjonowania szkół wyższych – z jednej strony nacechowany różnorodnością wynikającą z uwarunkowań społeczno-kulturowych poszczególnych krajów, z drugiej zaś wykazujący szereg podobieństw wynikających z realizacji założeń procesów integracji. Potrzeba stworzenia drożnego systemu kształcenia, zacieśnienia współpracy oświatowej oraz podniesienia konkurencyjności uczelni europejskich zaowocowała powstaniem Deklaracji Bolońskiej, która stała się podstawą realizacji procesu ukierunkowanego na ujednoczenie standardów kształcenia i pracy instytucji szkolnictwa wyższego w krajach Unii Europejskiej. W świetle zaprezentowanych w tej części opracowania treści słusznym wydaje się podsumowanie, w którym

Autorka wskazuje na aktualne problemy, perspektywy zmian i strategie rozwoju szkolnictwa wyższego.

W rozdziale szóstym pt. „Pilne zadania stojące przed europejską polityką oświatową” Autorka opisuje wybrane problemy edukacyjne w ujęciu porównawczym – od wczesnej edukacji przez szkolnictwo średnie po wyższe szczeble kształcenia – wskazując na pilne zadania stojące przed europejską polityką oświatową, wykazując się przy tym doskonałą znajomością różnorodnej obcej rzeczywistości. Ważnym obszarem poddanym analizie komparatystycznej jest pedagogika międzykulturowa i jej rola w pracy dydaktyczno-wychowawczej współczesnych szkół w Europie oraz w zakresie działań na rzecz dialogu międzykulturowego. Jak zauważa Renata Nowakowska-Siuta „Różnorodność kulturowa leży u podstaw cywilizacyjnego bogactwa ludzkiego, szczególnie w erze globalizacji. (...) Stąd też dialog międzykulturowy, na którego podstawie możliwa będzie weryfikacja wyobrażeń o innych kulturach, jest jednym z najbardziej istotnych wyzwań XXI wieku” (s. 286).

Zakończenie książki poprzedza rozdział siódmy pt. „Perspektywy rozwoju pedagogiki porównawczej”. Dynamizm systemów szkolnych krajów wysoko rozwiniętych, który obserwujemy w ostatniej dekadzie, wymaga bowiem nie tylko ukazania zmian, kontekstów przeprowadzanych reform i ich oceny w świetle retrospektywnym, lecz także analizy perspektywicznej oraz podjęcia próby odpowiedzi na pytanie ku jakim celom zmierzają. Całość opracowania zamyka spis załączników, bibliografia, indeks rzeczowy oraz indeks osób.

„Pedagogika porównawcza. Problemy, stan badań i perspektywy rozwoju” autorstwa Renaty Nowakowskiej-Siuty jest nie tylko ważnym dopełnieniem polskiej literatury przedmiotu, lecz także inspiruje i zachęca do badań naukowych w perspektywie porównawczej. W opracowanych rozdziałach Autorka zgromadziła materiały w istotny sposób porządkujące i wzbogacające aktualny stan wiedzy, wykazując się doskonałą orientacją w rozległej literaturze przedmiotu. Niewątpliwie zaletą podręcznika jest bogactwo i aktualność bibliografii – w języku polskim, angielskim i niemieckim – w postaci opracowań zwartych, artykułów, aktów prawnych, materiałów źródłowych i innych dokumentów.

Dobór, jak i układ prezentowanych treści stanowi wartościowy materiał do wykorzystania w pracy akademickiej podczas zajęć ze studentami z pedagogiki porównawczej, pedagogiki społecznej, socjologii wychowania czy polityki edukacyjnej. Książka z powodzeniem może być adresowana zarówno do teoretyków, jak i praktyków edukacji – pracowników i polityków oświatowych – a także do reprezentantów innych dyscyplin naukowych oraz wszystkich osób zainteresowanych poszerzeniem i aktualizacją swojej wiedzy.

Książka stanowi udaną próbę ukazania wielu zjawisk, dylematów współczesnej szkoły oraz ma interesujący wkład w debatę o stanie oświaty w Europie i na świecie. Wyniki przeprowadzonej eksploracji komparatystycznej wpisują się w szeroki kontekst działań na rzecz doskonalenia rzeczywistości edukacyjnej, a także poszukiwania skutecznych rozwiązań strukturalnych i programowych, które mogą być wykorzystane w dyskusji nad kierunkiem reform polskiego systemu edukacji.